

UNDERVISNINGSMILJØ- REPRÆSENTANTER (UMR) PÅ SPECIALSKOLER

Inspirationsmateriale til arbejdet med
undervisningsmiljørepræsentanter

KOLOFON

Projektgruppe og tekster

Emilie Stougård
Martine Lind Jensen
Lasse Hvergel

Redaktion

Camilla Bergholm Vigso

Ansvarshavende

Kristian Toft, direktør hos DCUM
Caroline Helene Hermansen, formand DSE

Grafisk design

Vokseværk – vokseverk.dk

Foto

Mette Johnsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

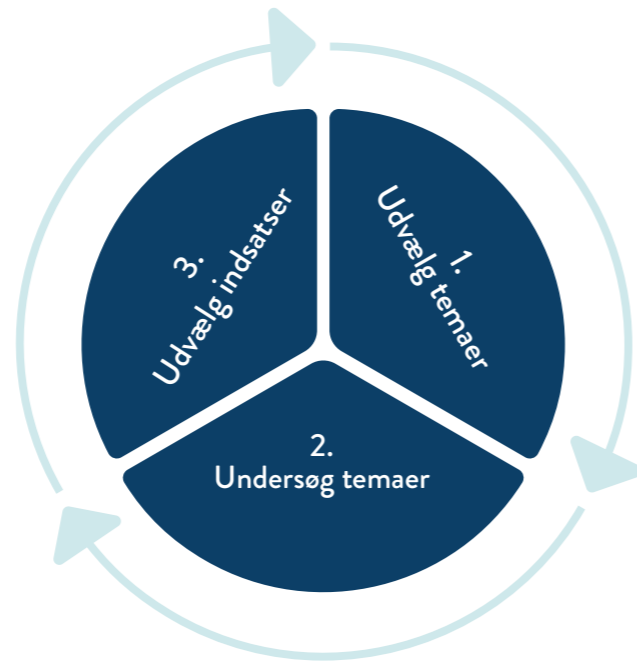
Indledning	4
Elevinddragelse på specialskoler	5
Nedsæt et UMR-råd	6
Afhold første møde med UMR-rådet	7
Udvælg temaer	8
Undersøg jeres tema	10
Udvælg indsatser	12
Værktøj til indledende screening	14

INDLEDNING

I dette inspirationsmateriale kan du som UMR-kontaktperson finde inspiration til arbejdet med undervisningsmiljørepræsentanter (UMR) på jeres specialskole. Materialet er tænkt som en cirkulær proces. Du kan altså bruge materialet igen og igen, fordi du kan skifte temaer, metoder og indsatser ud alt efter, hvad I ønsker at arbejde med på jeres skole.

Vær opmærksom på, at metoderne til elevinddragelse findes i et separat dokument: *Metodesamling - 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*. I metodesamlingen præsenterer vi forskellige bud på, hvilke metoder I kan bruge i de tre processer: udvælg temaer, undersøg temaer og udvælg indsatser (figur 1). Det er vigtigt, at du tilpasser metoderne til jeres elever og jeres skole.

Rigtig god arbejdslyst med jeres UMR-samarbejde!

ELEVINDDRAGELSE PÅ SPECIALSKOLER

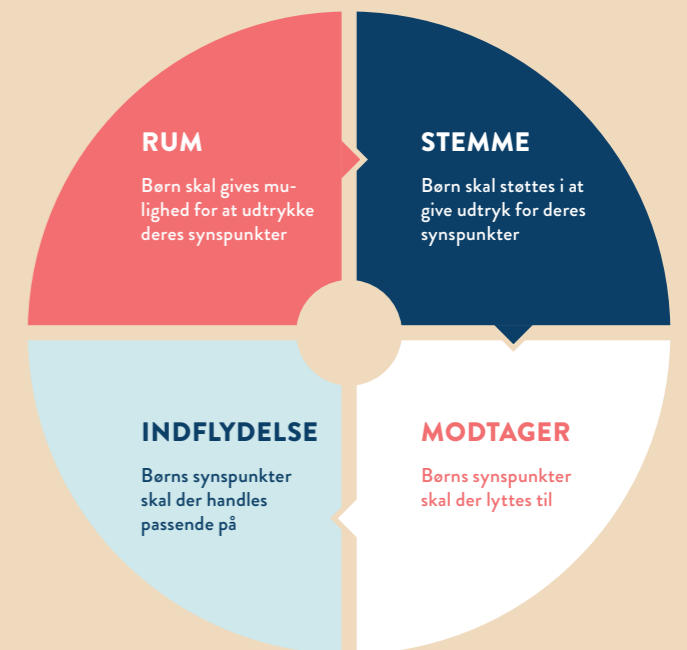
Dette materiale tager højde for de særlige hensyn, der gør sig gældende, når vi arbejder med elevinddragelse på specialskoler. Det er vigtigt at have målgruppen for øje, så I hele tiden overvejer, hvordan elevinddragelsen kan være meningsfuld for netop jeres elever.

Her bruger vi børnerettighedsforsker Laura Lundys model som ramme for at sikre og styrke meningsfuld elevinddragelse i praksis. Hvis elevinddragelse skal give mening, er det afgørende, at elevernes perspektiver ikke blot bliver hørt, men også får den nødvendige vægt og indflydelse. De fire elementer i Lundys model kan tilpasses specialskolens kontekst for at sikre, at elevernes perspektiver bliver hørt, og at de får indflydelse på deres skolegang.

I dette materiale tager vi udgangspunkt i Lundys model og præsenterer konkrete eksempler på, hvordan de fire elementer kan omsættes i praksis. Vi starter med at skabe et rum i UMR-rådet, hvor eleverne har mulighed for at udtrykke deres synspunkter. Her kan eleverne blive støttet til at bruge deres **stemme** ved at undersøge undervisningsmiljøet og ved at deltage i udvælgelsen af indsatser. Elevernes synspunkter **modtages** og lyttes til af en

ansvarlig – f.eks. en kontaktlærer. Endelig kan eleverne opnå **indflydelse** ved at være med til at udvælge indsatser til at forbedre undervisningsmiljøet på deres skole.

Materialet giver dig de nødvendige redskaber til at arbejde med Lundys fire elementer i praksis. Brug det som inspiration til at arbejde med elevinddragelsen på jeres specialskole.

Figur 2: Laura Lundys model til at sikre børns rettigheder med udgangspunkt i Artikel 12 i FN's børnekonvention: "... børn har ret til at blive hørt og inddraget i forhold, der vedrører barnet selv." Frit gengivet med inspiration fra Laura Lundys model.

NEDSÆT ET UMR-RÅD

Ifølge Undervisningsmiljøloven har eleverne ret til at vælge undervisningsmiljørepræsentanter (UMR) til at varetage elevernes interesser i forhold til skolens undervisningsmiljø. Det er selvfølgelig også vigtigt på specialskoler. Men en rolle som UMR er ikke altid nem, når man er specialskoleelev. Det kan være et stort ansvar at besidde rollen som UMR. Derfor anbefaler vi, at I nedsætter et UMR-råd for at dele opgaven mellem flere elever. Måske har I allerede et elevråd, hvor opgaverne som UMR kan passe ind?

Ønsker I at have UMR-arbejdet uden for elevrådet, kan I lave et UMR-råd. I kan også lægge ansvaret i en anden gruppe - f.eks. i en klasse. Det er vigtigste er, at det giver mening for jeres skoledag og -sammensætning, og at I inddrager jeres elever, når det handler om deres undervisningsmiljø.

I vælger selv, hvordan I vil nedsætte jeres UMR-råd. I kan "prikke" elever, som I mener kan besidde opgaven. I kan også uddele opgaven til elevrådet. Er der mange elever, der ønsker at deltage i UMR-rådet, kan I afholde et valg. Vælger I at gøre det, kan vi anbefale, at eleverne ser videoen om UMR-råd, inden de melder sig til at være med, så de ved lidt om, hvad det vil sige at være med i et UMR-råd. Herefter kan eleverne stille op, og de andre elever kan stemme om, hvem der skal være med i UMR-rådet.

Vær opmærksom på, at du som kontaktperson er en vigtig komponent i UMR-rådet. Kontaktpersonens rolle er at forberede, styre og facilitere UMR-rådets møder, undersøgelser og indsatser. Derfor er det vigtigt, at du som kontaktperson kender eleverne for bedst muligt at opretholde meningsfulde strukturer for eleverne i UMR-rådet.

Næste skridt er at mødes i UMR-rådet. Er I allerede godt i gang med jeres UMR- eller elevrådsarbejde, kan du springe "Afhold første møde med UMR-rådet" over og hoppe direkte til "Udvælg temaer".

Sådan har de gjort på Tårnbygårdskole

Skolen har nedsat et elevråd bestående af 12 elever. Her har formanden for elevrådet fået rollen som UMR, men UMR-arbejdet fordeles i hele elevrådet. Alle eleverne i elevrådet er fra mellemtrin eller udskoling for at sikre, at de har et vist refleksionsniveau.

¹ Kilde: Bekendtgørelse af lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø, 2017, kapitel 4.

TIP!

Hold jeres arbejde med UMR-rådet struktureret ved at have dagsordener til hvert møde. På den måde kan eleverne forberede sig på den forestående opgave, og de ved, hvad de skal forholde sig til. Brug også gerne procescirklen (figur 1) til visuelt at vise, hvor I er i processen.

AFHOLD FØRSTE MØDE MED UMR-RÅDET

Vi anbefaler, at I som det første afholder et indledende møde med jeres UMR-råd, hvor I klæder eleverne godt på til deres nye rolle og opgave. Du kan følge nedenstående dagsorden for det første møde.

Formål: Formålet med mødet er, at I klæder eleverne på til deres nye roller og opgaver.

Deltagere: Kontaktperson og UMR-råd

Dagsorden:

- Navnerunde:** Kender eleverne ikke hinanden, er det altid godt at starte med en navnerunde, hvor de kan præsentere sig selv.
- Introducer begrebet undervisningsmiljø.** Vis videoen om undervisningsmiljø (følg QR-koden) og tag en snak om, hvad undervisningsmiljø kan være på jeres skole. Stil evt. spørgsmål så I sikrer, at eleverne har en forståelse for, hvad undervisningsmiljø betyder. Spørgsmål kan være:
 - Tænker I på andre temaer, der er vigtige for jeres undervisningsmiljø?
 - Hvad, synes du, er det vigtigste ved et godt undervisningsmiljø?
- Introducer arbejdet i UMR-rådet.** Lad eleverne vide, hvad det vil sige at være en del af et UMR-råd. Det kan I gøre ved at se videoen om UMR-råd (følg QR-koden). I kan samle op på videoen ved at fortælle eleverne om, hvordan I vil arbejde med UMR-rådet på jeres skole. Besvar følgende spørgsmål for eleverne:
 - Hvad laver man i UMR-rådet?
 - Hvor mange er med i jeres UMR-råd?
 - Hvor tit mødes I?
 - Hvor lange er møderne?
 - Hvilke personer er med til møderne?
 - Hvilket lokale sidder I i til møderne?

Lad eleverne kende dagsordenen forud for mødet, så de er forberedte på, hvad I skal. Her er det især vigtigt, at de kender til, hvem der deltager, hvor lang tid mødet varer, hvad I skal snakke om, og hvor mødet afholdes.

Alt efter hvor længe eleverne kan koncentrere sig, kan du opdele mødet mellem de to videoer.

Efter hvert møde er det vigtigt at forberede UMR-rådet på, hvad I skal til næste møde. Hav gerne en dagsorden klar, eller send den ud efterfølgende, så eleverne altid er forberedte på, hvad de skal til jeres UMR-rådsmøder.

Når UMR-rådet er nedsat, og når eleverne er blevet sat ind i den generelle opgave, kan I gå i gang med arbejdet i UMR-rådet.

VIDEO:
HVAD ER ET UMR-RÅD?

VIDEO:
HVAD ER UNDERVISNINGSMILJØ?

UDVÆLG TEMAER

Nu skal I arbejde med elevernes undervisningsmiljø.

Et godt sted at starte er at overveje, hvilke temaer og problematikker der er vigtige for jeres skole at arbejde med og inddrage eleverne i. I kan udvælge temaer ud fra to tilgange. I kan vurdere, hvilken tilgang der er meningsgivende for jeres elevgruppe og jeres arbejde. Den første tilgang er, at:

1. de **voksne** beslutter, hvilke temaer I skal arbejde med. Du som kontaktperson kan enten selv beslutte det eller inddrage ledelsen, skolebestyrelsen eller andre relevante aktører. Måske er I allerede i gang med at arbejde på tiltag, som kunne være relevante at inddrage jeres UMR-råd i?

Denne tilgang giver mening, hvis jeres skole allerede arbejder med noget, hvor elevernes perspektiver er vigtige at inddrage, eller hvis jeres UMR-råd har svært ved at rumme en beslutningsproces og dermed udvælge fokusområder. Når de voksne beslutter, hvilket tema UMR-rådet skal arbejde med, bliver processen simplificeret for eleverne, og processen kan blive mere overskuelig for UMR-rådet.

Hvis I voksne udvælger fokusområder, kan I bruge "screeningsværktøjet" (værktøj bagerst i dette materiale) i samarbejde med en gruppe kollegaer eller ledelsen. Værktøjet hjælper jer med at vurdere undervisningsmiljøet på jeres skole og giver et overblik over, hvilke dele der ikke fungerer, og dermed hvilket tema det kunne give mening at få elevernes input til. På den måde indskrænker I valgmulighederne for UMR-rådet.

Vi vil altid anbefale, hvis det er muligt med jeres elevgruppe, at inddrage eleverne i udvælgelsen af temaer, I vil arbejde med. Derfor er den anden tilgang, at:

2. lade **elevne** være med til at vælge, hvilke temaer, de synes, der er vigtige, at I forbedrer og arbejder med på jeres skole.

Det kan være meningsgivende at have eleverne med i denne del, hvis man ønsker at arbejde med noget, der fylder hos eleverne. Man kan lære meget om, hvad der fylder hos eleverne, hvis I faciliterer en god proces omkring det.

Vi vil til denne proces anbefale, at I benytter metode "1. Visuel afstemning", som du finder i hæftet *Metodesamling - 8 metoder til at*

inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet. Denne metode understøtter eleverne i UMR-rådet i at lave en overskuelig visuel afstemning om de temaer, I kan arbejde videre med i UMR-rådet. Du som kontaktperson skal vælge nogle temaer på forhånd, og I ender til sidst med at have ét tema, som I kan arbejde videre med. I kan også benytte metoden "4. Struktureret samtale", hvis I ønsker en mere åben dialog med UMR-rådet. Har I andre metoder, som eleverne måske allerede kender, så brug endelig dem.

Når I har udvalgt jeres tema, er I klar til næste skridt, hvor I skal undersøge jeres tema.

Sådan har de gjort på Tårnbygårdskole

Elevrådet var med til at udvælge temaer i forbindelse med, at de skulle lave en undervisningsmiljøvurdering (UMV). Kontaktpersonen præsenterede eleverne for resultaterne fra trivselsmålingen og visualiserede, hvad undervisningsmiljøet er. Herefter lavede kontaktpersonen og elevrådet spørgsmål til at undersøge forskellige temaer inden for undervisningsmiljøet ude i klasserne.

UNDERSØG JERES TEMA

I har nu valgt det tema, I vil arbejde med. Nu skal I undersøge temaet. Alt efter hvilken gruppe af elever, der er i jeres UMR-råd, og hvilket tema I ønsker at undersøge, vil der være forskellige måder at gå til undersøgelsesarbejdet på. Først skal du tage stilling til, om det giver mening kun at lave undersøgelsen i UMR-rådet, eller om skolens øvrige elever også skal inddrages. Her kan du overveje:

- Vil det være repræsentativt? Er nok elever inddraget til, at vi kan sige noget generelt om temaet?
- Ved denne elevgruppe nok om det tema, der skal undersøge?
- Kan eleverne i UMR-rådet svare på vegne af skolens øvrige elever?

Hvis I f.eks. ønsker at undersøge indeklima, og eleverne fra jeres UMR-råd er fra udskolingen, kan det være relevant at inddrage elever fra indskolingen og mellemtrinnet, da udskolingseleverne ikke ved noget om indeklimaet i indskolingen.

Der kan også være elever på specialskoler, der har svært ved at sætte sig i andres sted, derfor kan det være vanskeligt for dem at give et bud på, hvad andre på deres skole synes om et bestemt tema.

Vælg I at inddrage øvrige elever, så hav UMR-rådet med i det, så de hele tiden er orienteret og er en del af processen. Måske kan UMR-rådet være med i undersøgelsesarbejdet? Måske kan de interviewe nogle elever? Måske kan de være med til at vælge spørgsmål til spørgeskemaer? Det afhænger i høj grad af, hvilke elever der er med i jeres UMR-råd. Men vi anbefaler altid, at I inddrager UMR-rådet i alle de processer, hvor det giver mening.

Uanset om jeres undersøgelse skal laves i UMR-rådet eller blandt skolens øvrige elever, er det vigtigt, at du som kontaktperson gør dig overvejelser over, hvilken metode der vil være bedst til at undersøge netop jeres tema. Måske kender du og eleverne nogle gode metoder allerede, som de og du har brugt før. Ellers kan du finde inspiration til forskellige metoder i hæftet *Metodesamling – 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*.

Hvis I skal undersøge temaer inden for det fysiske-æstetiske undervisningsmiljø, er metoderne "2. Billedsafari" og "3. Rundgangsskema" gode at bruge.

Hvis I skal undersøge det psykiske undervisningsmiljø, kan metoderne "4. Struktureret samtale" eller "6. Spørgeskema" være gode at bruge.

Kig metoderne igennem, og vælg den, der passer bedst til jeres tema og til jeres elever.

Opsamling

Efter I sammen har undersøgt jeres undervisningsmiljø, er det vigtigt, at du samler op på alle de svar, I får. I kan reflektere over nedenstående spørgsmål i opsamlingen:

- Hvad fungerede godt ved vores tema?
- Hvilke udfordringer kom frem? Og er det for en eller flere elever?
- Er der noget, der går igen?

Vurder efterfølgende, hvad denne viden peger I retningen af:

- Om det kalder på ændringer eller forbedringer?
- Om der opstår yderligere spørgsmål?

På den måde er I nemlig godt forberedt til næste skridt, hvor UMR-rådet skal præsenteres for resultaterne, og I skal udvælge indsatser, der skal forbedre undervisningsmiljøet.

Sådan har de gjort på Tårnbygårdskole

UMR og en anden elev fra elevrådet gik ud i hver klasse og interviewede eleverne. De havde på forhånd udarbejdet spørgsmål i samarbejde med deres kontaktperson fra elevrådet, og de blev understøttet af personalet i klasserne, da de var ude og interviewe eleverne.

De gik tilbage til elevrådet og præsenterede resultaterne. På baggrund af resultaterne fra undersøgelsen udvalgte de to temaer: legepladsen og toiletter.

UDVÆLG INDSATSER

I har undersøgt jeres tema, og nu skal I i gang med at udvælge de indsatser, der kan forbedre undervisningsmiljøet. Det skal I på et møde med UMR-rådet. Som forberedelse inden mødet skal du som kontaktperson have et overblik over de resultater, jeres undersøgelse viste.

Start jeres UMR-rådsmøde med at præsentere resultaterne fra undersøgelsen, så de har de bedste forudsætninger for at udvælge forbedringer og indsatser.

Her præsenteres to tilgange til, hvordan I kan udvælge indsatser.

Vælg den tilgang, der er mest meningsgivende for din elevgruppe.

1. Du kan lade **eleverne** være med til at komme med deres bud på indsatser.

Denne tilgang giver mest mening for elever, der kan overkomme at være i en idé-genereringsproces og kan rumme, at ens egen idé ikke bliver valgt. Her kan du f.eks. benytte metoden "7. Idécirklen" fra *Metodesamling – 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*.

Den anden tilgang er:

2. De **voksne** eller **kontaktpersonen** har udvalgt forskellige løsninger på forhånd, som eleverne er med til at validere eller stemme om.

Denne tilgang giver mening for elever, der har vanskeligt ved at rumme en idégenereringsproces, og som er mere konkret tænkende og har brug for strukturerede rammer. Her kan du f.eks. benytte metoderne "1. Visuel afstemning", "4. Struktureret samtale",

"5. Visuelt interview" eller "8. Trafiklyset" fra metodesamlingen. Struktureret samtale og visuelt interview er gode metoder til at komme nærmere holdninger og synspunkter til forskellige løsninger. I meto-derne får du gode tips til, hvordan du afholder en samtale og et interview på en god og meningsfuld måde.

Igangsæt indsatser

Du som kontaktperson har ansvaret for at sætte indsatserne i gang ude på skolen eller i klassen. Opdater UMR-rådet i processen med indsatserne, så de er inddraget. Så giver jeres videre arbejde med UMR-rådet bedre mening for eleverne.

Denne procesplan, I nu har været igennem, skal ses som en cirkulær proces. I kan altså benytte materialet igen og igen, og på den måde lave opfølgning på samme tema eller vælge et andet tema og andre metoder.

Sådan har de gjort på Tårnbygårdskole

Elevrådet manglede mere viden for at forbedre legepladsen. De gik derfor tilbage til klasserne og spurgte, hvad de ønskede på legepladsen.

Herefter udvalgte elevrådet i samarbejde med kontaktpersonen, hvad de kunne gøre for at forbedre legepladsen.

I arbejdet med at forbedre toiletterne lavede elevrådet plakater, som skulle huske eleverne på at holde toiletterne rene.

TIP!

Vi anbefaler, at I lader UMR-rådet eller enkelte elever fra UMR-rådet fortælle resten af skolen om det arbejde, I har lavet, og hvilke indsatser I sætter i gang. Det er vigtigt, at eleverne på skolen ved, at der er en gruppe, som arbejder med deres undervisningsmiljø. Det kan f.eks. gøres til en morgensamling, via en video der bliver vist i klasserne eller lign.

VÆRKTØJ TIL INDLEDENDE SCREENING

Formål: Formålet er at udvælge enkelte temaer, der giver mening for jer at undersøge nærmere og få elevernes perspektiver på.

Dette værktøj hjælper jer med at lave en indledende screening af jeres undervisningsmiljø og efterfølgende udvælge de specifikke temaer, som I ønsker at indsamle elevernes perspektiver på.

Undervisningsmiljø anses vi som to områder hhv. fysisk-æstetisk og psykisk undervisningsmiljø. Nedenfor er listet eksempler på temaer, der kan ligge under hvert område.

Det fysiske-æstetiske undervisningsmiljø

Indeklima (luftkvalitet, lyd, temperatur, lys mm.)
Fysiske rammer (pladsforhold og inventar)
Sundhed
Sikkerhed
Brug af rummet
Atmosfære (udsmykning som kunst, planter, farver mm.)

Det psykiske undervisningsmiljø

Fællesskaber og elev-elev-relationer
Generel velbefindende
Medbestemmelse
Voksen-elev-relationer
Koncentration
Motivation
Faglig kompetence/tilpasset undervisning

Når I laver screeningen, så tag udgangspunkt i elevernes perspektiver ved at overveje, hvordan de reagerer i det daglige. Hvordan tror I, at deres oplevelse af undervisningsmiljøet er, hvis I sætter jer i deres sted?

Sådan gør I

- Sæt jer i klasseteamet, ledelsesteamet eller hvem det kunne være relevant at inddrage. Læs spørgsmålene i skema 1. Overvej spørgsmålene og kryds af på vurderingsarket i skema 2 hver for sig. Giv hvert tema en samlet score fra 1 til 10 i forhold til, i hvilken grad undervisningsmiljøet for klassen lever op til de udsagn, der står i skemaet. En score på "1" angiver, at undervisningsmiljøet slet ikke lever op til udsagnene, mens "10" angiver, at undervisningsmiljøet lever op til alle udsagnene.

- Gennemgå i fællesskab, hvilken vurdering I hver især har givet temaerne og hvorfor. Brug evt. et nyt vurderingsark til at skrive jeres samlede vurdering ind i. Målet er ikke, at I skal give den samme score, eller at scoren skal være så høj som muligt, men at I får drøftet elevernes undervisningsmiljø, og om der er nogle udfordringer i undervisningsmiljøet, som skal adresseres. Sammen vælger I den eller de temaer, I efterfølgende vil kortlægge sammen med eleverne.
- Vælg ud fra en fælles drøftelse af jeres vurderinger, hvilket eller hvilke temaer I efterfølgende vil kortlægge sammen med eleverne.

Skema 1: Spørgsmål til elevernes undervisningsmiljø

FYSISK-ÆSTETISK UNDERVISNINGSMILJØ

Tema	I hvor høj grad oplever I, at ...	Kommentarer
Indeklima	<ul style="list-style-type: none"> eleverne virker generet af lys, temperatur, lyde eller lugte? luftkvaliteten de steder, hvor eleverne opholder sig, er god gennem hele dagen? 	
De fysiske rammer – inde som ude	<ul style="list-style-type: none"> der er god plads i lokalerne? indretningen passer godt til de aktiviteter, vi laver i løbet af dagen? (f.eks. fælles undervisning, spisning, eneundervisning, mulighed for at trække sig, pause-aktiviteter) inventaret i lokalet er relevant og i god stand? der er mulighed for at tage hensyn til elevernes individuelle behov i lokalernes indretning? (f.eks. afskærmning) 	
Sundhed	<ul style="list-style-type: none"> toiletterne er rene? der generelt er rent i de lokaler, som eleverne opholder sig i? de fysiske rammer understøtter arbejdet med god hygiejne? 	
Sikkerhed	<ul style="list-style-type: none"> de steder, hvor eleverne opholder sig, er sikre at være i for både elever og personale? vi har en beredskabsplan, som er kendt af alle medarbejdere i tilfælde af brand eller kriser? 	
Brugen af rummet	<ul style="list-style-type: none"> eleverne kan aflæse, hvad der skal ske i rummet ud fra indretningen? de materialer og teksturer, der er i rummet, passer godt til elevernes behov for sansemæssige stimuli? 	
Atmosfære	<ul style="list-style-type: none"> eleverne oplever undervisningslokalerne som rare at være i? indretning og udsmykning fungerer hensigtsmæssigt i forhold til elevgruppen? 	

Danske
Skoleelever

DANSK CENTER FOR
UNDERVISNINGSMILJØ
Viden til praksis